

ТЕХНОЛОГИК ТА'ЛИМИ DARSLARIDA EKOLOGIK ТА'ЛИМ-TARBIYA BERISHNING O'RNI

Ubaydullayev Solijon Qodirovich

AndDPI Fizika va texnologik ta'limi kafedrasi dotsent v.b.

ANNOTATSIYA

Maqolada umumta'lim maktablari Texnologiya darslari davlat ta'lim standartlari mazmunida belgilangan, jahon miqyosidagi muammo bo'lgan ekologik madaniyatni shakillantirish, muammolar echimini hal qilishda samarali echimlarga oid tavsiyalar berilgan.

Bu borada ilg'or texnologiyalarni keng o'zlashtirish, iqtisodiyotiy masalalar, tadbirkorlik, fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuvi, o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga yondashuvni joriy etilishi, ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalarini, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish tizimini takomillashtirishga asos bo'lishi nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: qadriyat, fazilat, atrof-muhit, pedagogik jarayon, ilg'or texnologiyalar. tejamkorlik.

ABSTRACT

The article focuses on the issues of modernization of the educational system, its structural reconstruction, changing and updating educational programs taking into account the modern achievements of education, science, technology and technology, economy and culture.

In this regard, the wide adoption of advanced technologies, the integration of continuous education with science and production in the development of economic issues, entrepreneurship, small and private business, the introduction of a differentiated approach to education in accordance with the abilities and capabilities of students, the provision of education it is assumed that the creation of advanced pedagogical technologies, modern teaching-methodical complexes will be the basis for improving the system of organization and management of pedagogical processes.

Key words: educational modernization, value, virtue, environment, pedagogical process, advanced technologies.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено и даны рекомендации в общеобразовательных школах на уроках Технологии по эффективным решениям формирования экологической культуры у учащихся, которая является глобальной проблемой.

В связи с этим широкое внедрение передовых технологий, интеграция вопросов экономики, предпринимательства, науки и производства, внедрение подхода к образованию в соответствии со способностями и возможностями

учащихся, внедрение передовых педагогических технологий образования, педагогических процессы призваны стать основой для совершенствования организации и системы управления.

Ключевые слова: ценность, добродетель, среда, педагогический процесс, передовые технологии. бережливость.

Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar muammosi yangi emas, u doimo mavjud bo'lgan. Ammo hozirgi vaqtda inson va tabiatning o'zaro ta'sirining ekologik muammosi, shuningdek, insoniyat jamiyatining atrof-muhitga ta'siri juda keskin bo'lib qoldi va juda katta miqyoslarni egalladi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti sur'atlarining tezlashishi tabiiy muhitga antropogen ta'sirning tobora ortib borishi bilan tavsiflanadi. Shu bilan birga, insonning tabiatga ham ijobiy, ham salbiy ta'sirining amaliy imkoniyatlari beqiyos darajada oshdi. Tabiatga iste'molchi munosabati bilan odamlar allaqachon unga tuzatib bo'lmaydigan zarar etkazdilar.

Bir qator dunyo olimlarining fikricha, insoniyatning omon qolishi masalasi ko'p jihatdan ekologik ta'lim va fuqarolarning ekologik ta'lim darajasiga bog'liq. madaniyat. Ushbu muammoni hal qilishda maktab muhim rol o'ynaydi. Binobarin, ekologik madaniyatni shakllantirish ko'plab maktab fanlari doirasida amalga oshirilishi kerak. Avvalo, tabiiy fanlar siklidagi fanlarni, shuningdek, "Texnologiya" fanini "yashillashtirish" zarur.

Davlat umumta'lim standartida "O'qituvchi atrof-muhit masalalariga doimiy e'tibor qaratishi, o'quvchilarda tabiat, jamiyat va insonning o'zaro ta'siri, ekologik muammolar va ularni hal etish yo'llari to'g'risida, ekologik bilimlar tizimini shakllantirishi kerak. inson mehnat faoliyatining atrof-muhit va inson salomatligiga ta'sirining salbiy oqibatlarini» masalalari olg'a surilgan va unga qat'iy amal qilinishi lozim.

Afsuski, amaldagi Tayanch o'quv dasturlarida fanni o'rganishga ajratilgan soatlar yetarli emas. Davlat ta'lim standartlarini tahlil qilish ekologik madaniyatni shakllantirish zarurati va uning yuqori sifatli bajarilishini ta'minlash uchun o'qish vaqtining etishmasligi o'rtasidagi qarama-qarshilikni aniqlashga imkon berdi.

Shunday qilib, dars va darsdan tashqari soatlarda "Texnologiya" fani orqali o'quvchilarning ekologik madaniyatini shakllantirish uchun sharoit yaratish maqsadlardan biri hisoblanadi.

Ekologik madaniyatni shakllantirishning asosiy shartlari quyidagilardan iborat:

- uzluksizlik, o'tkazuvchi chiziq shaklida;
- fanlararo aloqalarni mustahkamlash;
- hayot va mehnat bilan chambarchas bog'liqlik;
- o'quv va darsdan tashqari ishlar o'rtasidagi munosabat.

O'qitish va ta'lim "Texnologiya" fanining o'ziga xos xususiyatlarini va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. AKT texnologiyalaridan foydalangan holda darslarni o'tkazishning turli shakllari (suhbat, hikoya, o'yin, bellashuv, viktorina) qo'llaniladi. Sinfdan tashqari ishlarda yakka va guruh ishlariga e'tibor beriladi. O'quvchilarning maqsadli individual ishi ularning individual qobiliyatlarini kashf etish va rivojlantirish, individualligini namoyon etish imkonini beradi. Guruh ishlari o'quvchilarning qiziqishlarini, ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishga, bilimlarini chuqurlashtirishga yordam beradi. Bolalar nafaqat o'zlarining individual xususiyatlarini namoyon qiladilar, balki jamoada yashashni o'rganadilar, ya'ni. bir-biringiz bilan hamkorlik qiling. Shuning uchun ham o'qituvchi va shogird hamkorligiga, o'quvchini pedagogik qo'llab-quvvatlashga alohida o'rin berilishi kerak.

Rolli o'yinlar ko'pincha o'quvchilarni haqiqiy ekologik vaziyatlarga psixologik tayyorlash vositasi sifatida qo'llaniladi. Ular mavzuning aniq maqsadlarini hisobga olgan holda tuziladi. O'yin ijodiy faoliyat sifatida tasavvurni shakllantiradi, tasavvur va aql-zakovatni rivojlantiradi, o'rganilayotgan mavzuga qiziqishni oshiradi, o'quvchilarning charchoqlarini kamaytiradi. O'yin o'quvchilar bilimini kengaytiradi va chuqurlashtiradi, muhim hayotiy ko'nikmalarni egallaydi.

Ekologik madaniyatni rivojlantirish bo'yicha ishning zaruriy shakli o'quvchilarni loyiha faoliyatiga jalb qilish deb hisoblanishi kerak. Nazariy va amaliy tayyorgarlik darajasiga qarab, o'quvchilar turli xil murakkablikdagi loyihalarni bajaradilar: "Onamga sovg'a", "Panel", "Slavyan qo'g'irchog'i", "Iris ma'budasi gullari", "Uzoq umr daraxti" va boshqalar. Har qanday ijodiy. Loyiha quyidagi pozitsiyalar bilan atrof-muhitni baholash bilan birga keladi:

- mahsulot uchun xom ashyo ishlab chiqarish atrof-muhit va odamlarga qanday ta'sir qiladi. Xom ashyoni qazib olish va qayta ishlash natijasida atrof-muhitning ifloslanishi sodir bo'ladimi;

- mahsulot ishlab chiqarish atrof-muhitga va odamlarga qanday ta'sir qiladi;

- mahsulotni ishlatish va utilizatsiya qilish jarayonida atrof-muhitning ifloslanishi sodir bo'ladimi. Mahsulotni qayta ishlatish mumkinmi?

- mahsulotdan foydalanish inson salomatligiga xavf tug'diradimi yoki yo'qmi.

Ayniqsa, ijodiy loyiha faoliyati o'quvchilarga mavjud resurslardan oqilona foydalanishga, tabiiy resurslar va inson salohiyatini oshirishga, nazariy bilimlar o'rtasida mustahkam aloqa o'rnatishga yordam beradi.

Ekologik madaniyatni shakllantirishda sinfdan tashqari ishlar ham katta ahamiyatga ega. Sinfdan tashqari ishlar o'quvchilarga murakkab, o'zaro bog'liq loyihalarni bajarish imkonini beradi. Shu bilan birga, ta'lim fanlari o'zlarining izolyatsiyasini yo'qotadilar, ularning mazmuni alohida ma'noga ega bo'ladi. Yagona bir butunlikka bog'lanish mavjud: sinfdagi, sinfdan tashqari, maktabdan tashqari faoliyat.

Bolalarni ekologik loyihalarni amalga oshirishga yo'naltirish kerak, chunki... ular bir nechta ob'ektlarni bitta loyihaga bog'laydigan kesma ipga aylanadi. Masalan, "Qog'oz chiqindilarini qayta ishlash" loyahasini amalga oshirishda biologiya, kimyo, tarix va boshqalar kabi fanlarni bilmasdan turib amalga oshirib bo'lmaydi. Texnologiya darslari va ijodiy loyihalarning ekologik yo'nalishi nafaqat atrof-muhitning ilmiy va amaliy jihatlarini o'z ichiga oladi. ta'lim, shuningdek, maktab o'quvchilarini ekologik tarbiyalashning eng muhim elementi bo'lib xizmat qiladigan axloqiy, estetik, mafkuraviy (odamning mehnat faoliyati jarayonida ekologik o'zgarishlarni bashorat qilish masalalari, tabiatga mas'uliyatli munosabatda bo'lish zarurati, ekologik toza muhit yaratish jihozlash va optimal tashkil etish, atrof-muhitni muhofaza qilish, inson mehnati va boshqalar).

Atrof-muhitni o'rganish bo'yicha o'quvchilar uchun motivatsiya yaratish oson, chunki biz atrof-muhit muammolari bilan o'ralganmiz. O'quvchilarimning ilmiy ishlarining ba'zi mavzulari: "Uydagi ekologiya", "Kompyuter va biz", "O'zbek xalqining an'analari", "Yomon odatlar", "Oziq-ovqat qo'shimchalari" va boshqalar.

O'quvchilarning ekologik madaniyatining umumiy darajasini oshirish uchun mavzuli kechalar ("Sirsiz oshxona", "Moda – o'tmishiga sayohat", "Oqilona ovqatlanish" va boshqalar), texnologik tanlovlar ("Hunarmand ayollar"), "Ustalar ertak olamida", "Uy bekasi" va boshqalar), ekologik mazmunga ega bo'lgan va bolalarda ekologik madaniyatni tarbiyalashni nazarda tutuvchi fan haftaliklari o'tkaziladi.

Ekologik mavzularda tematik ko'rgazmalar tashkil etish ham tarbiyaviy samara beradi.

"Texnologiya" fanining kurs mazmunida "Uy xo'jaligi texnologiyasi" yo'nalishi, dasturning asosiy bo'limlari (pazandachilik, to'qimachilik materiallaridan mahsulotlar yaratish, badiiy hunarmandchilik, interyer dizayni, elektrotexnika, zamonaviy ishlab chiqarish va kasbiy o'zini o'zi belgilash, ijodiy va eksperimental faoliyat texnologiyasi) maktab o'quvchilarining sog'lig'ini saqlashga qaratilgan va fanlararo aloqalardan foydalanishga imkon beradi: adabiyot, moddiy madaniyat tarixi, chizmachilik, tasviriy san'at, san'at, musiqa, matematika. Shu bilan birga, biologiya va hayot xavfsizligi kabi fanlar o'zlarining dolzarbligi tufayli ko'proq ahamiyatga ega bo'ldi. Bu vazifani, birinchi navbatda, pazandachilik darslarida amalga oshirish mumkin.

Ushbu bo'lim umumiy qoidalarni o'z ichiga oladi:

- xavfsiz mehnat qoidalari, sanitariya va gigiena;
- harorat rejimiga va mahsulotlarni termal pazandalik qayta ishlash muddatiga rioya qilish;
- oziq-ovqat mahsulotlari sifatini organoleptik va laboratoriya usullaridan foydalangan holda aniqlash bo'yicha laboratoriya va amaliy ishlar.

Ushbu darslar o'quvchilarda o'z sog'lig'iga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lishga yordam beradi, chunki ovqat pishirishda sanitariya qoidalari va shaxsiy gigiena qoidalariga rioya qilmaslik va ko'pincha noto'g'ri ovqatlanish metabolik kasalliklar bilan bog'liq ko'plab jiddiy kasalliklarga olib keladi.

Birinchi pazandachilik darslarida, eng oddiy taomlar misolidan foydalanib, biz dietani yangi sabzavotlar bilan diversifikatsiya qilish, tabiiy mahsulotlarga ustunlik berish va tayyorlangan idishlarning tashqi ko'rinishi muhimligini ta'kidlaymiz. Jadvallar (tarqatma materiallar): idish-tovoq va mahsulotlarning energiya qiymatidan foydalangan holda, bolalar sog'lom turmush tarziga mos keladigan menyu yaratishni o'rganadilar (agar iloji bo'lsa, XL kompyuter dasturlari yordamida). Uy vazifasi sifatida foydali maslahatlar tanlab olish (gazeta va jurnallardan qirqishlar) va ma'lum bir mavzu bo'yicha ma'lumot tayyorlash taklif etiladi (masalan, sabzi etishtirish tarixi va uning foydali xususiyatlari haqida; sabzi idishlari). Ushbu ma'lumot (bu gazeta yoki taqdimot bo'lishi mumkin) bilimlarni yangilash uchun keyingi darslarda qo'llaniladi.

Darslar nafaqat bo'lajak uy bekalari bilan ovqatlanishning asosiy vazifalari va eng muhim muammolari haqida suhbatlashish, balki asosiy bilimlarni amalda mustahkamlash uchun noyob imkoniyatdir. Oddiy sendvich tayyorlash vazifasi pazandachilik musobaqasiga aylanadi. Oddiy savolga javob: "Biz qanday ovqatlarni iste'mol qilamiz? ko'pincha tadqiqot ishlarida o'z aksini topadi ("Hamma non sog'lommi"; "Oziq-ovqat qo'shimchalari va inson salomatligi"; "Oziqlanishda yog'larning o'rni"; "Sog'lom ovqatlanish"; "Vitaminlarning inson hayotidagi ahamiyati"; "Yozgi uy" pishloq - bu kuch" va boshq.). Turli xil oziq-ovqat mahsulotlarini oqilona, muvozanatli ovqatlanish, yaroqlilik muddati va saqlash sharoitlari, idishlarni parvarish qilish va boshqalar masalalariga alohida ahamiyat beriladi.

O'quvchilar tozalovchi va yuvish vositalarini tanlash va ularning inson salomatligiga ta'siri bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlariga ham jalb etilmoqda.

Texnologiya darslari o'z oilasi farovonligi haqida qayg'urishni, uy xo'jaligini oqilona boshqarishni, byudjetni tejamkorlik bilan boshqarishni va muhim qarorlar qabul qila oladigan amaliy shaxsni tarbiyalash imkonini beradi.

"Tikuvchilik buyumlarini ishlab chiqarish texnologiyasi" bo'limi ushbu muammolarni hal qilish imkonini beradi. Misol uchun, o'quv mahsulotlarini tayyorlash uchun o'quvchilar onalarining modadan chiqib ketgan eski narsalaridan foydalanishlari, avval ularni parchalab tashlashlari, yuvishlari va dazmollashlari tavsiya etiladi. Kesishdan qolgan matolar tashlanmaydi, balki yamoq ishlari texnikasidan foydalangan holda mahsulotlar tayyorlash uchun ishlatiladi (qozon ushlagichlari, choynaklar uchun qopqoqlar, salfetkalar, gilamlar va boshqalar) Barcha aksessuarlar keyinroq foydalanish uchun ishlatilgan narsalardan chiqariladi. Shunday qilib, qayta ishlash o'rniga kiyimning ishlash muddati uzaytiriladi.

“Mashinasozlik elementlari” mavzusini o‘rganishda o‘quvchilar dasturiy boshqaruvga ega bo‘lgan zamonaviy tikuv, kashta tikish, to‘qish mashinalarining yangi texnik imkoniyatlari bilan tanishadilar.

Bu mashinalarni ishlash usullarini ko‘rsatib berish orqali o‘quvchilar ko‘plab materiallarni qayta ishlash jarayonlari atrof-muhit nuqtai nazaridan nomaqbul hodisalar: shovqin, tebranish, haroratning oshishi, atrof-muhitdagi havoning ifloslanishi va hokazolar bilan kechishi haqida tushunchaga ega bo‘ladilar. Shuning uchun ularga e‘tibor beriladi. Bunday sog‘liq muammolari, Qanday qilib:

- mehnat sharoitlarining inson salomatligiga ta'siri;
- sanitariya-gigiyena talablarini bajarish;
- ish joyini tashkil etish;
- xavfsiz ishlash qoidalari.

"Turar joy binosining intereri" va "Hunarmandchilik" kichik bo'limlari nafaqat mehnat va estetik tarbiya muammolarini, balki ekologik muammolarni ham hal qilishga qaratilgan. Ularni o'rganishda o'quvchilar xalq hunarmandlarining ijodi, turar-joy binolarining ichki qismini bezash usullari, yopiq o'simliklarning roli va ularni interyerda joylashtirish usullari bilan tanishadilar. Rang sxemasiga alohida rol beriladi, chunki. Rang inson hayotida katta ahamiyatga ega va vizual idrokga katta ta'sir ko'rsatadi. Atrof-muhitni hurmat qilish, materiallar va maishiy chiqindilarni qayta ishlash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Misol uchun, to'qish texnikasini o'rganayotganda, qizlar lenta, plastik qoplar yoki ishlatilgan iplardan foydalanadilar. Noyob mahsulotlar qadoqlash materiallaridan olinadi: otkritkalar, suvenirlar, vazalar, panellar va boshqa mahsulotlar. Noan'anaviy materiallardan tayyorlangan mahsulotlar uchun tanlovlar o'tkaziladi.

Demak, darslarni tashkil etish, o‘quvchilarning individual va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda qo‘llaniladigan usullar ekologik ta’limning dars va sinfdan tashqari mashg‘ulotlarda muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy shartdir. Darhaqiqat: “Ta’lim va faqat ta’lim maktabning maqsadidir”, pedagogik jarayon o'quvchilarning o'zini shaxs sifatida bilishiga yordam bersagina, chinakam tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sharipov Sh.S., Qo‘ysinov O.A., Abdullayeva Q. Texnologiya: Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun//–Darslik. – T.: “Sharq”, 2017.-240 b.
2. Turdiqulov E.O., Musayeva M.E., Norboyev A. G‘., Ochilov Sh.B., O‘quvchilarga ijtimoiy ekologiyadan ta’lim berish texnologiyalari // Metodik qo‘llanma. –T:, O‘zPFITI, –2014. –160 b.
3. Eshniyozov O.E., Bobomirzayev P.X., Bobokulov Z.R., Ochilov Sh.B. «Qishloq xo‘jaligi ishlarini tashkil etish texnologiyasi» fanidan amaliy mashg‘ulotlar va laboratoriya ishlari// –O‘quv qo‘llanma. –S:, SamDU, 2021. –252 b.

4. Ulukhanov I.T., Khusainova G.A., Ubaydullaev S.K. Pedagogical conditions for the formation of creative competence of students. web of scientist: international scientific research journal. ISSN: 2776-0979. Volume 3, Issue 5, May. 2022. Impact factor (2022):7,565.

5. Ulukhanov I.T., Khusainova G.A., Ubaydullaev S.K. O'quvchilarning kreativ kompetentlikini shakllantirish mezonlari. scientific journal of scientific progress. VOLUME 2 | ISSUE 8 | 2021 ISSN: 2181-1601. 814-828 b.

6. I.T. Ulukhanov (NamDU), S. Ubaydullaev (AnDU). Texnologiya darslarida nazorat-o'lchov asboblariidan foydalanishning amaliy ahamiyati. "INNOVATSION G'OYALAR, ISHLANMALAR AMALIYOTGA, muammolar va yechimlar". Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Andijon. 2020. 27 may.